

AWE-2018

**«ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ПРАВОВИХ
АКТІВ ЄС УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ
(НА МАТЕРІАЛІ ПРАВОВИХ АКТІВ У СФЕРІ
ОПОДАТКУВАННЯ)»**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПЕРЕКЛАД ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ	5
1.1. Переклад правових актів ЄС у сфері оподаткування як різновид юридичного перекладу	5
1.2. Загальна характеристика перекладацьких прийомів при перекладі правових актів ЄС у сфері оподаткування.....	9
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ.....	13
2.1. Характеристика об'єктів перекладу правових актів ЄС у сфері оподаткування.....	13
2.2. Використання перекладацьких трансформацій при перекладі правових актів ЄС	17
ВИСНОВКИ.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	26
АНОТАЦІЯ	30

ВСТУП

Наразі одним з пріоритетних напрямів діяльності нашої держави є євроінтеграція. Підписавши Угоду про асоціацію, Україна взяла на себе зобов'язання привести національне законодавство у відповідність до європейських стандартів. Відповідно до цієї Угоди сорок п'ять директив ЄС мають бути впроваджені до національного законодавства. Цей процес є неможливим без перекладу правових актів ЄС. Дотепер тринадцять з цих директив досі не перекладені. Отже, переклад правових актів ЄС має надзвичайно високе практичне значення.

У лінгвістичній науці цьому питанню не приділили достатньої уваги. Загальні дослідження перекладу юридичних текстів проводилися такими вченими, як В.В. Алімов, С.В. Власенко, М.Г. Гамзатов, В.Я. Желясков, І.М. Клименко та ін. [2; 5; 6; 7; 15]. Переклад правових актів ЄС в контексті євроінтеграції України досліджувала Д.С. Касяненко [13]. Варто зауважити, що тексти правових актів ЄС почали досліджувати відносно недавно, тому дотепер ця тема є недостатньо висвітленою і потребує подальшої теоретичної розробки. Цим зумовлена **актуальність** обраної теми дослідження.

Об'єктом дослідження є переклад правових актів ЄС як різновид юридичного перекладу.

Предметом дослідження є лексичні та граматичні особливості перекладу правових актів ЄС у сфері оподаткування.

Метою цієї роботи є комплексний аналіз особливостей перекладу правових актів ЄС.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- з'ясувати сутність поняття «переклад»;
- визначити особливості юридичного перекладу;
- ознайомитися з прийомами, які використовуються при перекладі загалом, і визначити прийоми при перекладі правових актів українською мовою;
- надати характеристику мові правових актів;

- визначити об'єкти, які належать до правових актів ЄС, та з'ясувати їх лінгвістичні особливості у порівнянні з іншими правовими актами;

- розглянути приклади практичного застосування перекладацьких трансформацій при перекладі правових актів ЄС у сфері оподаткування.

Матеріалом дослідження виступають правові акти ЄС у сфері оподаткування загальним обсягом 160 сторінок.

У процесі роботи були використані матеріали з наукової літератури, словники юридичних термінів, установчі договори, регламенти, директиви, рішення, висновки, рекомендації ЄС та рішення Суду ЄС.

Одиницю дослідження при аналізі семантичних особливостей перекладу становить лексема або лексична одиниця, а також синтаксична конструкція у мовах дослідження.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань у дослідженні використовується комплексна методика, до складу якої увійшли комплексний перекладознавчий аналіз, лінгвістичний опис і контрастивний аналіз, контекстуальний аналіз, метод компонентного аналізу (для з'ясування змісту поняття «переклад»), синтез (систематизація методик та авторських підходів).

Теоретичне значення цієї роботи визначається глибоким теоретичним дослідженням особливостей юридичного перекладу та перекладу англійських правових актів ЄС.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосовувати результати дослідження на практиці при перекладі правових актів ЄС українською мовою.

Деякі положення роботи було **апробовано** у доповіді на Міжвузівській науковій студентській конференції «Зіставне вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур» (20-21 квітня 2017 р., м. Вінниця).

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПЕРЕКЛАД ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

1.1. Переклад правових актів ЄС у сфері оподаткування як різновид юридичного перекладу

На сьогодні існують різні наукові підходи до визначення поняття «переклад». Наприклад, А.В. Федоров вважає, що переклад означає вміння «виразити вірно і повно засобами однієї мови те, що вже раніше виражено засобами іншої мови» [21, с. 10]. Л.О. Черняховська розглядає переклад з точки зору структурних методів дослідження як перетворення структури мовного твору, в наслідок якого одна мова замінюється іншою [24, с. 3]. За трансформаційною теорією переклад є перетворенням одиниць і структур вихідної мови в одиниці і структури мови перекладу. Прибічники семантичної теорії стверджують, що переклад полягає у розкритті сутності еквівалентного відношення між змістом оригіналу і перекладу [12, с. 38]. З точки зору комунікативної теорії переклад є видом мовного посередництва, при якому на мові перекладу створюється комунікативно рівноцінний оригіналу текст [16].

У цьому дослідженні під перекладом розуміємо процес трансформації тексту з однієї мови в еквівалентний йому текст іншою мовою та відповідний результат. Подібного визначення дотримувалися, зокрема, Л.С. Бархударов, І.С. Алексеєва та В.С. Віноградов [3; 1; 4].

З цього визначення також виходить, що основним завданням перекладу є досягнення якомога більшої відповідності перекладу до оригіналу, тобто еквівалентність. Переклад не може бути абсолютною копією оригіналу, оскільки мовні і культурні бар'єри спричиняють втрати різних аспектів змісту [20, с. 49-50]. За думкою В. Коллера, еквівалентність має місце у тому перекладі, де збережено змістові, стилістичні, функціональні якості оригіналу і при цьому враховано мовні, стилістичні, прагматичні умови адресата перекладу [29]. Тому

саме еквівалентність є основною ознакою перекладу, без якої він втрачає свою сутність.

Юридичний переклад є спеціальним видом перекладу. З поміж інших він виділяється окремим об'єктом – передача засобами письмової мови різноманітних письмових та усних юридичних текстів [2, с. 7]. Тому юридичний переклад можна визначити як переклад текстів, що відносяться до сфери права і використовуються для обміну юридичною інформацією між людьми, що говорять різними мовами.

Особливостями юридичного перекладу є:

1) велика насиченість юридичних матеріалів юридичною лексикою, основну частину якої складають юридичні терміни, багато з яких перекладаються українською мовою словосполученнями і описово;

2) наявність у письмовій та усній мові на юридичні теми особливих ідіоматичних виразів і фразеологічних сполучень, не вживаних або рідко вживаних у загальнолітературній мові (англ. *to make default* – укр. *не виконувати обов'язки, не з'являтися до суду*; англ. *to meet claim* – укр. *оскаржувати позов тощо*);

3) наявність деяких стилістичних відхилень від загальнолітературних норм, іноді досить значних. Сюди можна віднести:

а) широке застосування в англійській мові еліптичних конструкцій, особливо в типових документах, що складаються періодично, форма і зміст яких змінюються в певних межах;

б) наявність зворотів офіційно-ділового стилю в документах;

в) суворо регламентоване вживання дієслівних форм і зворотів;

4) застосування латинських слів і виразів в юридичних текстах;

5) звичайні слова в юридичних текстах можуть мати термінологічне значення [2, с. 7].

Оскільки право є предметною галуззю, пов'язаною із соціально-політичними та культурними особливостями країни, юридичний переклад являє собою непросте завдання, вважається одним із найскладніших видів

трансформації тексту в середовищі перекладачів [7, с. 126]. Багато в чому це зумовлено тим, що під час перекладу юридичних текстів як з української мови іноземною, так і навпаки, недостатньо звичайних навичок перекладача. Юридичний переклад не може бути коректним без використання спеціальних знань у відповідній галузі права, без знання специфіки конкретного виду правовідносин. Необхідно орієнтуватися в чинному законодавстві, а також володіти спеціальною лексикою і знати особливості використання іноземної юридичної термінології в конкретному контексті.

Для досягнення еквівалентності юридичного перекладу необхідно також володіти специфікою мови юридичних актів. Наслідуючи Л. Гоффманна, під юридичною мовою вбачається сукупність усіх мовних засобів, які використовуються у сфері права з метою успішної комунікації між фахівцями цієї галузі [9, с. 7].

С.В. Власенко ввів спеціальний термін для позначення такої мови «*legalese*», який позначає особливу юридичну мову, особливу манеру побудови фраз і пропозицій, яка для осіб, необізнаних у тонкощах англійської юридичної термінології, часто здається позбавленою сенсу [5, с. 132].

Англійському *legalese* притаманні такі риси:

- використання слів і виразів, які не несуть ніякого смислового навантаження в звичайному, повсякденному розумінні, тим не менше у праві мають конкретне значення;
- використання слів і виразів, які крім звичайного, повсякденного сенсу мають ще й особливе юридичне значення;
- використання формальної лексики, яка вважається застарілою і дуже рідко вживається в повсякденному спілкуванні;
- побудова довгих речень, які містять велику кількість зворотів, що доповнюють або характеризують початкове твердження [5, с. 163];
- частотність вживання таких модальних дієслів, як *shall, will*;
- велика кількість пасивних конструкцій [28].

Для розуміння особливостей мови правових актів необхідно розглянути правила юридичної техніки. Юридична техніка – галузь знань про правила ведення юридичної роботи та створення в її процесі різних юридичних документів, письмового окреслення змісту нормативно-правових актів, оформлення юридичних документів, вираження правового аналізу юридичних прав і обов'язків тощо [25, с. 3].

Основним лінгвістичним аспектом юридичної техніки є точність, яка вказує на те, що юридичні терміни, за допомогою яких у тексті нормативно-правових актів фіксуються (описуються) норми права, оптимально відображають їх дійсний зміст. Це означає, що слова чи словесні комплекси (терміни), включені в текст цих актів, повинні характеризуватися однозначністю, семантичною жорсткістю, чітко співвідноситися з поняттями, для позначення яких вони вживаються.

Ще однією важливою характеристикою юридичних текстів є їх логічність. Існує декілька способів забезпечення логічності у правових актах. По-перше, це використання спеціальних мовних засобів, які організують зв'язність тексту (засобів семантичної когезії). Це такі лексичні одиниці як *отже, тому що, тим самим, крім цього* тощо. При перекладі важливо не опускати такі частини, оскільки це може призвести до порушення логічного зв'язку. По-друге, особливий синтаксис юридичного тексту, який відрізняється структурною повнотою і різноманітністю. Часто використовуються логічні структури зі значенням умови, причини експліковані спеціальними мовними засобами (*у разі, якщо* та ін.). Додатковим засобом логічної організації є графічні засоби, насамперед шрифтові (розмір і жирність шрифту в заголовках і підзаголовках) [15, с. 14].

Необхідно також використовувати засоби юридичної техніки для забезпечення об'єктивності інформації. Об'єктивність забезпечується вживанням теперішнього часу дієслів і пасивними конструкціями [11, с. 84-85].

Таким чином, для досягнення еквівалентності перекладу юридичних текстів необхідно враховувати особливості мови правових актів. До таких

особливостей належить точність і однозначність, зрозумілість і доступність, наявність великої кількості термінологічних конструкції, недопустимість синонімії, емоційної забарвленості. Також важливим є забезпечення логічного зв'язку, усунення суперечностей і досягнення об'єктивності викладу правового тексту.

1.2. Загальна характеристика перекладацьких прийомів при перекладі правових актів ЄС у сфері оподаткування

У процесі перекладу текстів відбуваються міжмовні перетворення. Для одиниць перекладу перекладач знаходить відповідники у мові. Цей пошук може відбуватися трьома шляхами:

- 1) однозначні еквівалентні відповідності, коли перекладач використовує конкретний відповідник і інші варіанти відсутні;
- 2) варіативні відповідності, коли перекладач обирає один варіант з декількох можливих, беручи до уваги контекст;
- 3) трансформації – міжмовні перетворення, що вимагають перебудови на лексичному, граматичному або текстуальному рівні [1, с. 156-158].

Трансформація є основою більшості прийомів перекладу і полягає у зміні формальних або семантичних компонентів вихідного тексту за умови відтворення еквівалентної інформації. Необхідність перекладацьких трансформацій зумовлюється багатьма факторами, зокрема неспівпадіння систем, норм вихідної мови і мови перекладу. В.С. Віноградов вбачає причинами трансформаційну відсутність сто відсоткової кореляції семантичного, емоційно-експерсивного характеру мов, наявність соціолокального компоненту (діалектизми), фоновий характер інформації [4, с. 82].

І.С. Алексеєва та Л.С. Бархударов до перекладацьких трансформацій відносять перестановки, заміни, додавання, опущення [1, с. 158; 3, с. 112].

Перестановками називаються зміни розташування (порядку проходження) мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Під

замінами розуміють як зміни при перекладі слів, частин мови, членів речення, типів синтаксичного зв'язку, так і лексичні заміни (конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, компенсація). Додавання передбачають використання в перекладі додаткових слів, що не мають відповідників в оригіналі. Під опущенням мається на увазі опущення тих або інших слів при перекладі. Опущенню підлягають найчастіше семантично надлишкові слова, тобто такі, що виражають значення, яке може бути зрозумілим із тексту без їх допомоги.

Трансформації можуть з'єднуватися одна з одною, набуваючи вигляду складних комплексних трансформацій. Між різними типами трансформацій немає сліпої стіни, одні й ті ж трансформації можуть іноді являти собою суперечливе явище, їх можна віднести до різних типів [19]. Тому існує багато інших класифікацій перекладацьких трансформацій, запропонованих різними вченими.

Наприклад, А. Фітерман та Т. Левицька виділяють три типи перекладацьких трансформацій:

1. Граматичні трансформації. Сюди відносяться такі прийоми: перестановки, опущення і додавання, перебудови та заміни пропозицій.

2. Стилiстичні трансформації. До цієї категорії можна віднести такі прийоми, як синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація та інші види замін.

3. Лексичні трансформації. Вони передбачають заміну і додавання, конкретизацію і генералізацію пропозицій [23, с. 56].

Л. Латишев подає класифікацію перекладацьких трансформацій за характером відхилення від міжмовних відповідностей, в якій всі трансформації поділяються на морфологічні, синтаксичні, стилістичні, семантичні та змішані [13, с.78].

Я. Рецкер, навпаки, називає лише два типи трансформацій. Цей лінгвіст говорить про такі прийоми їх втілення, як граматичні трансформації у вигляді заміни частин мови або членів речення та лексичні трансформації, які полягають у конкретизації, генералізації, диференціації значень, антонімічному перекладі,

компенсації втрат, що виникають в процесі перекладу, а також у смисловому розвитку і цілісному перетворенні [18, с. 54].

Виходячи з наведених вище класифікацій можна зробити висновок, що поділи окремих прийомів трансформацій на групи є досить умовним. Вчені виокремлюють різні групи трансформацій. За змістовним наповненням ці групи є досить схожими – різного роду заміни, перестановки, опущення та додавання. Також важливо зазначити, що окремі прийоми трансформації майже не використовуються самотійно, і для досягнення еквівалентності перекладу найчастіше необхідно вживати їх комбінації.

Для зручності дослідження правових актів ЄС трансформації можна поділити на лексичні (конкретизація, генералізація, синонімічний або антонімічний переклад) та граматичні (опущення, додавання, перебудова).

При перекладі англійської юридичної термінології українською мовою використовуються різні прийоми трансформації. Серед них варто навести наступні:

1) конкретизація, що являє собою лексичну трансформацію, унаслідок якої слово (термін) ширшої семантики замінюється словом (терміном) вужчої семантики, наприклад: англ. *perfection* – укр. остаточне оформлення; англ. *peace* – укр. суспільний порядок; англ. *paper* – укр. вексель; банкнота; англ. *matter in controversy* – укр. суперечне питання;

2) генералізація, що являє собою лексичну трансформацію, яка передбачає зміну терміна вужчої семантики на термін ширшої семантики, наприклад: англ. *legislation act* – укр. закон; англ. *Legislative Acts* – укр. збірник законів; англ. *legislative department* – укр. законодавча влада;

3) заміна частини мови. Здебільшого англійське слово певної частини мови перекладається відповідним словом тієї ж частини мови. Така однозначність часто порушується. Іменник може замінюватися дієсловом чи прикметником, а прикметник – іменником. Подібні модифікації можливі щодо слів переважно всіх частин мови, вони є прикладом не власне лексичної, а лексико-граматичної трансформації;

4) перестановка слова використовується задля того, аби традиційну для англійської мови сполучуваність слів привести у відповідність з мовою перекладу, наприклад: англ. *inheritance tax* – укр. *податок на спадок*; англ. *election returns* – укр. *результати виборів*;

5) антонімічний переклад (формальна негативація чи позитивація) полягає в тому, що форма слова або словосполучення в оригіналі замінюється на протилежну: позитивна – на негативну і навпаки, наприклад: англ. *non-contiguous territories* – укр. *зовнішні володіння (США)*; англ. *non-taxable* – укр. *вільний від податків*. Бувають зразки анулювання в реченні двох негативних семантичних компонентів, наприклад: англ. *non-insubordination* – укр. *підлеглість* [11, с. 86-88].

Отже, при юридичному перекладі можуть використовуватися різні прийоми трансформації: конкретизація і генералізація, додавання слова, заміна частин мови, перестановка, антонімічний переклад та ін.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ПРАВОВИХ АКТІВ ЄС У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

2.1. Характеристика об'єктів перекладу правових актів ЄС у сфері оподаткування

Джерелами права Європейського Союзу є усі форми зовнішнього вираження норм права, що прямо або опосередковано породжують юридичні зобов'язання та впливають на поведінку суб'єктів права ЄС.

Якщо говорити про джерела права Європейського Союзу, то відразу ж необхідно звернути увагу на їх достатньо велику неоднорідність. Складна правова природа Євросоюзу обумовлює гнучкість і різноманітність способів формування правових норм, а також засобів їх вираження та фіксації у формі джерел права [26, с. 212].

У теорії найбільшого поширення набув поділ джерел права ЄС на первинні й вторинні. Первинні джерела охоплюють акти, укладені безпосередньо державами-членами та Європейським Союзом як установчою владою (установчі договори Союзу, договори, що вносять зміни до них, Хартія про основоположні права ЄС, договори про приєднання нових держав тощо). Вони мають вищу юридичну силу і їх юридична чинність не може оспорюватися в Суді ЄС. Вторинні джерела (регламенти, директиви, рішення, висновки, рекомендації тощо) приймаються інститутами ЄС на підставі первинних і, відповідно, повинні їм відповідати [26, с. 214].

Зокрема, первинним законодавством є установчі договори – Договір про ЄС (у редакції Лісабонського договору, 2007 р.) та Договір про функціонування ЄС. Договір про ЄС складається з преамбули, 6 розділів та 55 статей. У його основу покладені цінності, мета і найбільш загальні положення щодо існування та діяльності ЄС [51]. Договір про функціонування ЄС доповнює попередній. Від складається з преамбули, 7 розділів і 358 статей. У цьому договорі містяться конкретні положення щодо кожної сфери компетенції ЄС [27].

Основними вторинними актами є регламент, директива, рішення, рекомендації і висновки.

Окрему категорію джерел права складають рішення Суду ЄС. Правила і принципи, що закріплюються в прецедентах судів ЄС, є загально-обов'язковими для національних органів правосуддя держав-членів Союзу. Суд ЄС виконує функції верховного, конституційного та касаційного суду Європейського Союзу. Він тлумачить основні положення установчих договорів та інших нормативно-правових актів і формулює автономні поняття та концепції, які доповнюють і уточнюють положення нормативно-правових актів і вводять у дію нові принципово важливі для розвитку інтеграційного права положення [22, с. 85].

Отже, основні правові акти ЄС можна поділити на три блоки: первинні акти (установчі договори); вторинні акти (регламенти, директиви, рішення, рекомендації, висновки) та рішення Суду ЄС.

З лінгвістичного аспекту правові акти ЄС характеризуються інформативністю, змістовною зв'язністю, логічною послідовністю, цілісністю у композиційно-змістовному плані, специфічною стереотипністю, вмотивованістю, смисловою завершеністю, проте не завжди унормованим застосуванням термінології через гібридну природу європейського права.

Кожен вид правових актів ЄС вирізняється певними специфічними ознаками, проте їх усіх об'єднує чітка структура (вступна, основна та заключна частини, а також подальший поділ на частини, розділи, підрозділи, статті тощо). Стрункість структури та високий рівень фаховості правових актів ЄС забезпечують певні мовностилістичні властивості, серед яких фахова термінологія, мовні штампи, канцеляризми, усталені словосполучення, складний синтаксис (складнопідрядні та складносурядні речення з великою кількістю сполучників), пасивні конструкції тощо, для відтворення яких слід застосовувати численні перекладацькі трансформації.

Перекладач мусить добре орієнтуватися у структуруванні моделей та у формулюванні складових частин законодавчих текстів ЄС, переклад яких

здійснює, оскільки такі знання сприяють адекватному відтворенню текстів наднаціональної системи права.

Переклад правових актів ЄС повинен бути адекватним. У цьому аспекті адекватність означає правову надійність, транспарентність, змістову та формальну відповідність оригіналу і перекладу, важливим є досягнення максимальної еквівалентності на денотативному та текстуально-нормативному рівнях [10].

Певні особливості має правовий євролект та його терміносистема. Різноманітність європейської правової спільноти, філософсько-правові розбіжності національних правових систем держав-членів ЄС, політика багатомовності ЄС, величезні обсяги перекладу законодавчих актів ЄС призводять до негативних наслідків наповнення правового євролекту невмотивованими термінами та поняттями з англійської та французької мов, які ускладнюють процес перекладу юридичних текстів. Знання вимог до мови правових актів ЄС належить до компетенції перекладача. Урахування їх у перекладі правових актів ЄС сприятиме адекватному відтворенню європейських концептів.

В юридичному перекладі аналіз системної організації юридичних термінів вихідної мови та мови перекладу передбачає проведення порівняльного аналізу відповідних термінологічних одиниць на поняттєво-змістовому рівні у вихідній та цільовій правовій системі, а також врахування її походження та приналежність до тієї чи іншої правової сім'ї. Такий підхід до перекладу юридичних термінів дозволяє чітко визначити зміст юридичного поняття вихідної мови і знайти його відповідник у мові перекладу та її правовій системі, або, в разі його відсутності, заповнити розбіжності терміносистем, керуючись відповідною перекладацькою стратегією.

Терміносистема європейського права різноманітна і представлена:

- за формою виразу – юридичними термінами законодавства, доктрини та правозастосовної практики;

- за приналежністю до фахових галузей: інтрагалузевими, екстрагалузевими, міжгалузевим юридичними термінами, технічними термінами, загальнонауковими термінами, професіоналізмами та загальноповживаними словами.

Активні процеси інтернаціоналізації європейського права віддзеркалюються у термінологічному складі правових актів ЄС, про що свідчить тенденція запозичення термінологічних одиниць з мов-продуцентів. Поповненню терміносистеми правового євролекту сприяють також термінологізація загальноповживаних лексичних одиниць, транстермінологізація, метафоризація, транспозиція, морфологічні способи словотворення, калькування та власне переклад правових актів ЄС.

Основою творення термінологічних одиниць правових актів ЄС в українській мові слугують передусім ресурси національного мовного фонду. За словотвірною моделлю українська терміносистема європейського права містить багато віддієслівних термінів-іменників і тяжіє до термінологічних словосполучень. Для термінологічного складу правових актів ЄС характерне домінування іменникових форм, що зумовило субстантивний характер терміносистеми європейського права української мови.

Переклад термінів правового євролекту суттєво відрізняється від перекладу термінів інших фахових сфер, адже вони представляють нову правову культуру, правові категорії, поняття, концепти тощо, які на цьому етапі можуть бути відсутніми у мові перекладу. Крім того, в умовах багатомовності ЄС у перекладі правових актів ЄС мовами держав-членів, можливий небажаний вплив терміносистем національного права. В об'єднаній Європі вихідні законодавчі тексти часто укладаються не носіями мов (переважно англійською та французькою мовами), тому за орієнтації на мову-продуцента перекладач повинен бути максимально обачним, точно з'ясувати зміст незнайомого поняття, обов'язково послуговуватись автентичними паралельними текстами, укладеними різними офіційними мовами [8, с. 99-100].

Важливою передумовою адекватного перекладу законодавчих актів ЄС є їхня гармонізація як на рівні лексики, так і на рівні тексту. Під лексичною гармонізацією розуміється процес термінологічної роботи компетентних суб'єктів, спрямований на забезпечення єдиної узгодженої системи понять і термінів на національному та міжнародному рівнях з урахуванням як мовних відмінностей (граматики, морфології, синтаксису тощо), так і позамовних чинників, які впливають на формування відповідних терміносистем (відмінності теоретичних підходів, концепцій, традицій, культури, історії тощо), з орієнтацією на мову-продуцента.

У процесі лексичної гармонізації правових актів ЄС відбувається інтернаціоналізація фахової мови європейського права, що сприяє вдосконаленню її словникового складу та усуненню невідповідностей і недоліків, унормованому вживанню відповідників, а також полегшує фахову комунікацію та подальшу роботу перекладачів, правників і всіх залучених фахівців [9, с. 13].

Таким чином, мова правових актів ЄС характеризується інформативністю, логічністю, об'єктивністю. Основною відмінною рисою від загальної мови правових актів є наявність розбіжностей у термінологічній системі, що зумовлено відмінностями правових систем держав-членів та багатомовністю ЄС.

2.2. Використання перекладацьких трансформацій при перекладі правових актів ЄС

Перекладаючи правові акти ЄС у сфері оподаткування з англійської мови українською необхідно вдаватися до ряду лексичних і граматичних трансформацій.

Аналізуючи лексичні аспекти перекладу правових актів ЄС з англійської мови українською, варто звернути увагу, в першу чергу, на переклад термінів, оскільки саме насиченість спеціальною термінологією є однією з найбільших складнощів при перекладі юридичних текстів. Правова термінологія

характеризується точністю. Кожен термін повинен чітко відображати поняття, для позначення якого він застосовується.

Для того, щоб досягти точності при перекладі термінів у правових актах ЄС, доцільно ознайомитися зі змістом термінів у актах ЄС та віднайти еквівалентне поняття у національному законодавстві. Наприклад, Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax у ст. 62 надає роз'яснення терміну англ. *chargeable event* – *shall mean the occurrence by virtue of which the legal conditions necessary for VAT to become chargeable are fulfilled* (укр. 'подія, під дією якої виконуються правові умови, необхідні для стягнення ПДВ'). Для перекладу цього терміну еквівалентний слід шукати у Податковому кодексі України, відповідно до розділу V (Податок на додану вартість), ст. 187, де *датою виникнення податкових зобов'язань з постачання товарів* є дата зарахування коштів на банківський рахунок платника податку; *датою виникнення податкових зобов'язань орендодавця* є дата фактичної передачі об'єкта оренди; *датою виникнення податкових зобов'язань у разі ввезення товарів на митну територію України* є дата подання митної декларації. Тобто, фактично наведено перелік подій, під дією яких виконуються правові умови, необхідні для стягнення ПДВ. Тому термін укр. *дата виникнення податкових зобов'язань* є еквівалентним терміну англ. *chargeable event*.

Можна проілюструвати підбір еквівалентного юридичного терміну й іншими прикладами з названої директиви та Податкового кодексу України. Зокрема, ст. 24 Директиви 2006/112/EC: англ. *Supply of services' shall mean any transaction which does not constitute a supply of goods* (укр. Постачання послуг означає будь-який правочин, який не є реалізацією товарів); п. 185 ч. 1 ст. 14 ПК України «постачання послуг – будь-яка операція, що не є постачанням товарів»). Тобто термін укр. *постачання послуг* є еквівалентом терміну англ. *supply of services*.

Подібно до терміна англ. *chargeable event*, багато термінів перекладаються українською мовою словосполученнями та описово. Наприклад, англ. *remission*

– укр. звільнення від обов'язку сплати, англ. *repayment* – укр. повернення сплаченої суми, англ. *exemption* – укр. податкові пільги.

У правових актах ЄС щодо оподаткування найчастіше зустрічаються наступні терміни:

- англ. *basis of assessment* – укр. база оподаткування;
- англ. *to charge* – укр. стягувати (податок);
- англ. *direct tax* – укр. прямий податок;
- англ. *double taxation* – укр. подвійне оподаткування;
- англ. *excise duty* – укр. акцизний збір;
- англ. *to impose* – укр. оподатковувати;
- англ. *interest* – укр. відсоток;
- англ. *indirect tax* – укр. непрямий податок;
- англ. *property* – укр. майно;
- англ. *rate* – укр. ставка;
- англ. *taxable person* – укр. платник податків;
- англ. *taxable transaction* – укр. правочин, що підлягає оподаткуванню;
- англ. *tax period* – укр. податковий період;
- англ. *turnover tax* – укр. податок з обігу;
- англ. *value added tax (VAT)* – укр. податок на додану вартість (ПДВ) та

деякі інші.

Іншою проблемою, яка виникає при перекладі правових актів ЄС, є обрання належної лексичної одиниці з синонімічного ряду. Синонімія є важливою ознакою мови, тому у процесі перекладу часто виникає необхідність використовувати синоніми – слова, які позначають тотожні або близькі за змістом поняття і можуть взаємно замінюватися у контексті [14, с. 146]. Але при перекладі юридичних текстів, зокрема правових актів ЄС, необхідно приділяти особливу увагу вибору певного слова з синонімічного ряду, оскільки у праві існує тонка межа між однозначними і відмінними за змістом поняттями. Так, наприклад, терміни *правова норма* і *норма права* є тотожними і означають загальнообов'язкове правило поведінки. Однак терміни *правова систем*

(сукупність всіх правових явищ) і *система права* (внутрішня будова права) вживаються для позначення зовсім різних явищ і не можуть вважатися синонімами.

Мова правових актів ЄС насичена спеціальною лексикою, яка характеризується точністю і однозначністю висловлювань. Така лексика завжди вживається в прямому, номінативному значенні, щоб виключити можливість вільного і суб'єктивного тлумачення. Мову правових документів можна розглядати як приклад реалізації принципу «одне слово – одне значення, одне значення – одне слово» [17]. Тому завданням перекладача є з'ясування ключового змісту юридичного терміну, вжитого у правому акті ЄС, і підбір тотожного за значенням поняття у юридичній сфері мови, якою здійснюється переклад.

При перекладі правових актів ЄС питання тотожності чи нетотожності термінів постає вже у вступній частині документа, зокрема, щодо інституту ЄС, який прийняв цей акт. Наприклад, англ. *Council Directive ... The Council of the European Union, having regard to the proposal from the European Council*. Рада Європейського Союзу (*the Council of the European Union*) і Європейська рада (*the European Council*) хоча і сприймаються як однозначні словосполучення, фактично є окремими інститутами ЄС. Перший є частиною законодавчого органу і складається з представників міністерств держав-членів, а другий – це регулярні зустрічі глав держав та урядів. Рада (*the Council*) є скороченням на позначення Ради Європейського Союзу (*the Council of the European Union*). Тому заміна одного терміну іншим буде великою помилкою при перекладі.

Якщо розглядати акти ЄС у податковій сфері на предмет можливості використання синонімів, то за основу слід взяти термін англ. *tax*, що українською мовою може перекладатися декількома близькими за значенням словами: *податок, збір, мито*. При цьому у податковій сфері зазначений термін необхідно перекладати саме як укр. *податок*. Наприклад, англ. *value added tax, income tax, taxpayer (taxable person), tax base* слід перекладати українською мовою відповідно як *податок на додану вартість, податок на прибуток, платник*

податку, база оподаткування. Для позначення митних платежів у правових актах ЄС вживається термін англ. *duty* («*customs duty – obligatory payment collected by the customs bodies in view of the moving of goods across the customs border*»). Крім того, у податковому законодавстві термін англ. *excise duty* означає та перекладається укр. *акцизний збір*.

На сучасному етапі важливим напрямком діяльності ЄС є боротьба з порушеннями у сфері сплати податків, і багато актів приймаються для подолання податкових лазівок. У таких актах часто зустрічаються терміни англ. *tax evasion* і *tax avoidance* (англ. *to take the appropriate measures to prevent tax evasion and tax avoidance* – укр. *вжити належних заходів для попередження ухилення та уникнення від сплати податків*). У перекладі українською мовою ці терміни здаються синонімічними: англ. *evasion* – укр. *ухилення*; англ. *avoidance* – укр. *уникнення*. Але за своїм юридичним змістом вони є різними. *Уникнення* (*tax avoidance*) є намаганням мінімізувати податкові зобов'язання без прямого порушення законодавства. На відміну від нього, *ухилення* (*tax evasion*) трактується як незаконні дії щодо приховування податкової бази або надання в податкові органи завідомо хибної інформації. Отже, незважаючи на схожість слів у загальній лексиці, в правовій термінології їх не можна вважати синонімами.

Зустрічається при перекладі правових актів ЄС також необхідність використання антонімічного перекладу, тобто протилежних за змістом лексем. Наприклад, заперечну фразу англ. *may not be imposed unless* слід перекладати як укр. *можуть стягуватися лише у випадку*, що за своєю суттю є ствердженням.

Часто доводиться вдаватися до трансформації конкретизації, тобто заміни слова ширшої семантики на слово вузької семантики. Це обумовлюється тим, що в англійській мові є велика кількість слів досить широкої семантики, що вживаються значно частіше, ніж їх українські відповідники. Наприклад, значення слова англ. *scope* (*subject matter and scope, territorial scope*) слід конкретизувати як укр. *сфера регулювання* (англ. *scope covers all stages of production and distribution* – укр. *сфера регулювання включає усі стадії виробництва і розповсюдження*). Також потребують конкретизації такі

англійські слова широкого значення, як англ. *to cover* (англ. *to use the term to cover people* – укр. *використовувати термін для позначення осіб*; англ. *who is not covered by articles* – укр. *хто не підпадає під дію статей*); англ. *to make* (англ. *a payment made by a company* – укр. *платіж, здійснений компанією*, англ. *a state may make it a condition* – укр. *державою може встановити умову*); англ. *to act* (англ. *a taxable person acting in his own name* – укр. *платник податків діє від власного імені*, англ. *Council acting unanimously* – укр. *Рада постановляє одногосно* (тощо)).

Серед граматичних трансформацій на особливу увагу заслуговує опущення. Цікавим у цьому аспекті є переклад дієслова англ. *shall*, яке слугує не для вираження майбутнього часу, а як модальне дієслово обов'язковості. При перекладі українською воно найчастіше опускається, і речення подається у теперішньому часі. Правові акти ЄС у податковій сфері особливо насичені цим дієсловом:

- англ. *no Member State shall impose* – укр. *жодна держава-член не оподатковує*;

- англ. *Member States shall lay down detailed rules* – укр. *держави-члени встановлюють детальні правила*;

- англ. *means of transport shall be regarded as new in the cases* – укр. *транспортні засоби розглядаються як нові у випадках*;

- англ. *this Directive shall not apply to the following territories* – укр. *Директива не застосовується до таких територій*;

- англ. *interest or royalty shall be exempt from any taxes* – укр. *відсотки і роялті звільняються від оподаткування*.

Таким чином, працюючи з правовими актами ЄС перекладач повинен підбирати чіткий еквівалент кожному терміну. Крім того, робота перекладача з правовими актами ЄС ускладнюється наявністю термінів, які можуть за звичайних обставин перекладатися близькими за змістом словами або словосполученнями, але у юридичній науці мають різний зміст. Тому необхідно з'ясувати юридичний зміст кожного терміну і підбирати для нього чіткий

відповідник, який слід шукати у національному законодавстві. Крім того, у зв'язку з широкою семантикою англійських лексем часто необхідно вдаватися до конкретизації. Серед граматичних особливостей правових актів ЄС слід зважати на опущення дієслова *shall*, яке виступає як модальне дієслово обов'язковості, і представлення речення у теперішньому часі.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження особливостей перекладу правових актів ЄС у сфері оподаткування вдалося з'ясувати:

1. Переклад є процесом трансформації тексту з однієї мови в еквівалентний йому текст іншою мовою та відповідним результатом. Метою та суттєвою ознакою перекладу є не тотожність, а еквівалентність тексту. Тобто при перекладі важливо зберегти змістові, стилістичні, функціональні якості оригінального тексту, але при цьому врахувати лексичні, стилістичні, граматичні особливості мови перекладу.

2. Юридичний переклад є спеціальним видом перекладу, об'єктом якого є тексти, що відносяться до сфери права і використовуються для обміну юридичною інформацією.

3. Юридичний переклад має низку особливостей. Серед таких особливостей – насиченість термінами, які не завжди мають еквівалент у мові перекладу; наявність окремих ідіоматичних виразів і фразеологічних конструкцій; офіційно-ділова стилістика; необхідність не лише лінгвістичних, а й юридичних знань.

4. Для досягнення еквівалентності перекладу юридичних текстів необхідно враховувати особливості мови правових актів. До таких особливостей належить точність і однозначність, зрозумілість і доступність, наявність великої кількості термінологічних конструкцій, недопустимість синонімії, емоційної забарвленості. Також важливим є забезпечення логічного зв'язку, усунення суперечностей і досягнення об'єктивності викладу правового тексту.

5. При перекладі необхідно використовувати перекладацькі трансформації, поділи окремих прийомів трансформацій на групи є досить умовним. Загалом їх можна поділити на лексичні (конкретизація, генералізація, синонімічний або антонімічний переклад) та граматичні (опущення, додавання, перебудова).

6. При юридичному перекладі можуть використовуватися різні прийоми трансформації: конкретизація і генералізація, додавання слова, заміна частин мови, анатомічний переклад та ін.

7. Серед юридичного перекладу можна виділити переклад правових актів ЄС. Основні правові акти ЄС можна поділити на три блоки: первинні акти (установчі договори); вторинні акти (регламенти, директиви, рішення, рекомендації, висновки) та рішення Суду ЄС.

8. Працюючи з правовими актами ЄС перекладач повинен підбирати чіткий еквівалент кожному терміну. Крім того, робота перекладача з правовими актами ЄС ускладнюється наявністю термінів, які можуть за звичайних обставин перекладатися близькими за змістом словами або словосполученнями, але у юридичній науці мають різний зміст. Тому необхідно з'ясувати юридичний зміст кожного терміну і підбирати для нього чіткий відповідник, який слід шукати у національному законодавстві. Також, у зв'язку з широкою семантикою англійських лексем часто необхідно вдаватися до конкретизації. Серед граматичних особливостей правових актів ЄС слід зважати на опущення дієслова *shall*, яке виступає як модальне дієслово обов'язковості, і представлення речення у теперішньому часі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Введение в перевод введение: учеб. пособие для студ. филол. и лингв, фак. высш. учеб. заведений / И. С. Алексеева. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 352 с.
2. Алімов В. В. Юридичний переклад. Практичний курс. Англійська мова. – М. : КомКніга, 2005. – 160 с.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л.С. Бархударов. – М. : «Междунар. отношения», 1975. – 240 с.
84. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
5. Власенко С. В. Переклад юридичного тексту: когнітивні особливості номінації та реалії-професіоналізми у мовній парі англійська-російська // Філологічні науки в МГІМО. – 2005. – № 21. – С. 131-139.
6. Гамзатов М. Г. Техніка та специфіка юридичного перекладу: зб. статей. – СПб., 2004. – 184 с.
7. Желясков В. Я. Труднощі й особливості перекладу текстів, що належать до галузі права / В. Я. Желясков // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – № 18. – С. 126-128.
8. Касяненко Д. С. Правовий євролект та його переклад / Д. С. Касяненко // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 46(2). – С. 97-104.
9. Касяненко Д. С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України: автореф. дис. ...канд.філолог.наук: 10.02.16 / Дар'я Сергіївна Касяненко. – Одеса, 2011. – 22 с.
10. Касянеко Д. С. Специфіка юридичного перекладу: функціональне призначення та статус перекладу законодавчих актів ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2011_38/303_307.pdf.

11. Клименко І. М. Юридичний текст в аспекті перекладу / І. М. Клименко, І. С. Зоренко // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2016. – Вип. 14. – С. 81-90.
12. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / В. Н. Комиссаров. – М. : Международные отношения, 1973. – 216 с.
13. Латышев Л. К. Курс перевода : эквивалентность перевода и этапы его достижения / Л. К. Латышев. – М. : Просвещение, 1980. – 160 с.
14. Лось О. В. Особливості перекладу термінів в документах міжнародного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_53.
15. Панов М. І. Точність правових норм як необхідна умова якості правотворення / М. І. Панов // Юридична техніка : доктринальні основи та проблеми викладання: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (м. Харків, 30 вересня – 1 жовтня 2015 року). – Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. – С. 12-15.
16. Паршин А. Теория и практика перевода [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.eduengl.ru/books/lingvist/parshin_teoria-i-praktika-perevoda.pdf.
17. Радзієвська О. В. Синонімічний ряд англійської мови: класифікація та проблеми перекладу / О. В. Радзієвська // Філологічні науки. – Книга 3. – 2014. – С. 145-147.
18. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М. : Международные отношения, 1974. – 214 с.
19. Сіняговська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20641/1.pdf>.
20. Теория перевода : курс лекций / под ред. Г. Н. Ермоленко. – М. : Московская государственная юридическая академия, 2007. – 263 с.

21. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.

22. Форманюк В. В. Система джерел права Європейського Союзу / В. В. Форманюк // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 2. – С. 83-88.

23. Черноватий Л. І. Переклад англomовної економічної літератури / Л. І. Черноватий, В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 416 с.

24. Черняховская Л. А. Перевод и смысловая структура / Л. А. Черняховская. – М. : Международные отношения, 1976. – 264 с.

25. Шутак І. Д. Юридична техніка : доктринальні аспекти / І. Д. Шутак // Юридична техніка : доктринальні основи та проблеми викладання: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (м. Харків, 30 вересня – 1 жовтня 2015 року). – Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. – С. 3-7.

26. Яковюк І. Я. Система джерел права Європейського союзу : загальна характеристика / І. Я. Яковюк // Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – № 1. – С. 209-220.

27. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, signed on 13 December 2007 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>

28. Simpson A. The Common Law and Legal Theory // Oxford Essays in Jurisprudence. – Oxford : Clarendon Press, 1973. – 18 p.

29. Werner K. The Concept of Equivalence and the Object of Translation Studies [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/233688168_The_Concept_of_Equivalence_and_the_Object_of_Translation_Studies.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Council Directive 2008/117/EC of 16 December 2008 amending Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax to combat tax evasion connected with intra-Community transactions.
2. Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax.
3. Decision (EU) 2016/1021 of the European Parliament of 8 June 2016 on setting up a Committee of Inquiry to investigate alleged contraventions and maladministration in the application of Union law in relation to money laundering, tax avoidance and tax evasion, its powers, numerical strength and term of office.
4. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of The Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code.

АНОТАЦІЯ

Робота присвячена теоретичним і практичним аспектам перекладу правових актів ЄС у сфері оподаткування. Виявлено, що переклад правових актів ЄС є різновидом юридичного перекладу і йому притаманні такі риси, як точність та однозначність, наявність великої кількості термінологічних конструкцій, недопустимість синонімії та ін. Також встановлено, що при юридичному перекладі правових актів ЄС необхідно використовувати різні прийоми трансформації: конкретизація і генералізація, додавання слова, заміна частин мови, анатомічний переклад тощо.

Актуальність полягає у тому, що переклад правових актів ЄС має надзвичайно високе практичне значення у світлі євроінтеграції України. До того ж, у науці цьому питанню не приділено достатньої уваги. Дослідження текстів правових актів ЄС почалися відносно недавно, тому дотепер ця тема розроблена меншою мірою і потребує подальшого теоретичного вивчення.

Метою цієї роботи є комплексний аналіз особливостей перекладу правових актів ЄС.

Для досягнення поставленої мети необхідно висвітлити такі **завдання**:

- визначити особливості юридичного перекладу;
- ознайомитися з прийомами, які використовуються при перекладі правових актів українською мовою;
- визначити об'єкти, які належать до правових актів ЄС, та визначити їх лінгвістичні особливості у порівнянні з іншими правовими актами;
- розглянути приклади практичного застосування перекладацьких трансформацій при перекладі правових актів ЄС у сфері оподаткування.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань у дослідженні використовується комплексна методика, до складу якої увійшли комплексний перекладознавчий аналіз, лінгвістичний опис і контрастивний аналіз, контекстуальний аналіз, метод компонентного аналізу (для з'ясування змісту поняття «переклад»), синтез (систематизація методик та авторських підходів).